

PREHİSTORİK ÇAĞLARIN SÜRESİ

Prehistoik Çağların süresi çok uzundur. Kuaterner'in Pleistosen dönemiyle hemen hemen hem zamandır. Gerçekte, insan endüstrisinin yontulmuş çakmaktaşı ve diğer sert taşlar gibi ürünleri, bu jeolojik katın en eski temellerinde bulunur. Kuaterner sözcüğü genellikle prehistorik çağların eşanlamısı olarak kullanılır.

Kuaternerin başlangıcından başlayarak zamanımıza kadar geçen süre içinde uzmanlar, insan ailesini (hominidés) oluşturan 3 yaratık türünü kabul etmektedirler. Kuaternerin ilk yarısında **Australopithecus**'lar; daha sonra çok yaklaşık olarak -500.000 ile 200.000 arasına yerleştirilen **Pithecanthropien**'ler ve nihayet **Homo** türü. Bu tür -100.000 civarında, son buzullaşmanın ilk periyodundaki eski Moustérien olarak nitelendirilen bir türü gösterir. Buradan da bir yandan **Neanderthal** adamı, daha sonra da **Homo sapiens** (Afrika'da 200.000'e doğru; Avrupa'da 40.000'e doğru) türemiştir.

Şayet sürekli oluş biçimi içinde derecelenme böyle ise, bu tür yaratıkların faaliyetlerinin kesin hayvan yaşamını ne zaman bıraktığını ve yer yuvarlığı üzerinde ne zaman insan rolünü oynayabildiğini sormak önemlidir. Bu açıdan Bergson'un "**Homo faber**" (alet yapan insan) tanımını hatırlatmak gerekir. İnsan bir yapımcıdır ve aletlerle çalışır. Bu konuda **Jean Piveteau** şöyle demektedir: "Genellikle yaşam tarihinde insanın gelişiminin yeni bir evreyi yani aletli bir evreyi belirlediği söylenir. Hiç kuşkusuz ki hayvanlar âlemi de aleti biliyordu. Şöyle ki, her anatomik uzmanlaşma bir aletin gerçekleştirilmesi olarak düşünülebilir. Örneğin; balığın yüzgeci bir yüzme aleti, köstebeğin ayağı bir kazıyıcı aletidir fakat bu alet ona sahip olan hayvanla bir vücut oluşturmuştur; daha sonra onun ne şekli ne de kullanımı değiştirilebilir. Aletin bu keşfi yoğunluk ve çeşitlilik açısından bir kuvvet gelişmesine yol açar".

Tersiyer yani III. Zaman'da Homo faber var mıydı? Bu olasıdır, ancak kesin değildir. Tersiyer arazilerdeki bilerek yapılmış çalışma izlerini taşıyor görünen çakmaktaşları ince bir analize tabi tutulmamışlardır. Bazı kırılmalar ve sözde düzeltiler, doğal işleyişlerin sonucunda meydana gelmiş olabilirler. Donma ve çözülme, uzun süre güneş ışığı altında kalış gibi etmenler, sel sularıyla sürüklenme ve akarsular, kayaların kırılma ve ufalanmalarına yol açarlar. Aynı gözlemler insan varlığının geçerli bir şekilde ileri sürülemeyeceği daha eski jeolojik dönemlerin arazilerinde de gerçekleştirilebilirler.

Acaba bugünkü bilgilerimizle farklı prehistorik evrelerin süreleri hakkında görece kesin bilgiler verebilir miyiz?

Alt Paleolitik söz konusu olunca bu bize olanaksız görünüyor. Bu sorunun üzerine eğilmiş olan araştırmacılar tarafından verilmiş tahminler çok değişiktir. Kazılar ender olarak

çok eski aletlerle insan kemiklerini bir arada gün ışığına çıkarmıştır. Şu halde çeşitli endüstrilerin hangi yaratıklara atfedilmesi gerektiği sorununu kesin olarak ortaya koymak zordur. Teknik evrimin incelenmesi çok yavaş bir ilerleyişi, fakat hızlı bir gelişmeyi göstermiştir. Bu evrim Avrupa'da Taş Çağında çok farklı süreli üç evreyi ortaya koymaya olanak vermiştir. Ortalama olarak Alt Paleolitik'in günümüzden 2,5 milyon yıl önce civarında başladığı ve yine günümüzden 200.000 yıl önce bittiği söylenebilir. Orta Paleolitik 150.000 yıl civarında sürmüş olabilir. En az 200.000 yıl ile 40.000 yıl arasında yer almıştır.

Bunları izleyen evreler için tahminler çok daha kesine yakındır. Üst Paleolitik 40.000 yıldan 10.000 yıla kadar devam eder. Süresi 30.000 yıldır. Bunun 15.000 yılı Aurignacien ve Perigordien'e; 5000 yılı Solutréen'e ve 10.000 yılı ise Magdalenien'e aittir.

Mezolitik Çağ'ın süresi 2.500 yıldır. G.Ö. 10.000 ile 7.500 arasında sürmüştür. Neolitik 7.500'den 2.500'e kadar sürmüş olup, süresi 5000 yıldır.

Ancak bu tarihlerin daha çok Batı Avrupa kronolojisi dikkate alınarak verildiğini, dünyanın diğer alanlarında bu yaşların az da olsa farklılaştığını söylemek durumundayız. Örneğin; Anadolu'da Neolitik Çağ'ın başlangıcı günümüzden 9.000 yıl öncesine inebiliyor.

ALT PALEOLİTİK

Alt Paleolitik kültürler, alt ve orta Pleistosen içinde gelişim gösterirler. Alt Pleistosen, pleistosen'in başlangıcından başlar, Günz-Mindel buzullaşmasının sonuna kadar devam eder. Asya ve Afrika'nın bazı kısımlarında ise, Kaguerien-Kamasien pluvial arası devrin sonuna kadar devam eder. Orta Pleistosen ise Mindel buzulu ile başlar ve Riss buzulunun sonuna kadar devam eder. Afrika'da ise Kamasien yağış evresiyle başlar, Kanjerien yağmur devresi ile son bulur.

Alt ve Orta Pleistosen'de Afrika ve Asya'da gelişmiş olan alt paleolitik endüstriler hakkında ayrıntılı bilgiler Kıtalar Prehistoryası derslerinde görülmekle birlikte, Avrupa Kıtası temel olmak üzere, diğer kıtalardaki bu devirle ilgili kültürleri genel çizgileriyle göreceğiz.

Yunanlıların Palaios=eski ve lithos=taş sözcüklerinden yapılmış olan Paleolitik'in karakteristik çizgileri ve kültürleri ile alt, orta ve üst paleolitik olmak üzere üç bölüme ayrıldığından söz etmiştik.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, alt paleolitik kültürler pleistosen'in alt ve orta bölümleriyle bir paralellik gösterir. Kültürleri açısından üçe ayırdığımız Paleolitiğin en eski evresi olan alt paleolitik, süresi bakımından en uzun olanıdır.

Antropozoik sözcüğünden de anlaşılacağı gibi, bu devrin başlangıcında insanların primatlar ailesinden sıyrıldığını, maymunumsu karakterlerden kurtulup, iki ayağı üzerinde yürüyen ve böylece görüş alanı genişleyen, doğayı daha iyi tanıyabilen, en önemlisi de artık ellerini kullanabilen bir canlı olduğu görülüyor.

İnsan ile doğal çevre arasında çok yakın ilişkilerin bulunduğu ve doğal çevrenin insan yaşamını etkilediği ve kültüründe sınırlayıcı bir unsur olduğu bilinmektedir. İşte bu devrin bugünküne göre daha zavallı olan, beyin kapasitesi ancak 1000 cm³'ü bulan insanlarına, doğa büyük baskı yapmıştır. Bu devirde insanın yaşayabileceği alanlarda iklim, diğer taş devirlerine göre daha ılıman, hayvan topluluğu ise sıcak iklim faunasıdır.

Beynin gelişmesiyle, beynin ellere olan egemenliği sonucunda, artık ellerini kullanabilen bu devrin insanları, günlük işlerinde kullanacakları aletleri, beslenmelerinde ve kendilerini vahşi hayvanlardan koruma da ve de zaman zaman kendi aralarındaki mücadelelerinde kullanacakları silahları yapmaya başlamışlardır. Mineralojik özelliklerine göre diğer taşlardan daha sert ve keskin olan çakmaktaşı, kuvars, kuarzit, kumtaşı, kalker, bazalt, obsidiyen, andezit, serpantin gibi taşları kullanmayı akıl edebilmişlerdir. Bunların yanı sıra odun ve kemiğin kullanıldığı da kuvvetle olasıdır.

Alt Paleolitik insanları, doğanın kendilerine verdiği, elleri altında bulunan bu taşları, diğer bir taşla yani vurgaçla işleyerek yontmuşlar ve çeşitli araç-gereç ve silahları yapmışlardır. Ya da doğal halde bulunan ve az bir düzelti ile kullanılabilir duruma getirilen parçaları kullanmışlardır. Mineralojik özellikleri nedeniyle çok sert olan bu taşlardan bir vurgaçla vurulduğunda büyük yongalar ayrılınca, bu devrin insanı, bu kez de yongaları işleme yoluna gitmiştir. Bunun yanı sıra çekirdekten kalan özü de birkaç darbeyle iki yüzlü alet (biface) haline getirmiştir. İşte bu iki ana teknolojik tip, yani yonga ve klasik deyimle el baltası (iki yüzeyli alet) zaman akımı içinde evrimlenerek, daha uzmanlaşmış aletlerin yapımına temel oluşturmuştur.

Bir başka deyişle taşı eline alan ve çeşitli deneyim ve başarısızlıklardan geçen bu insanlar, kendilerinden sonra gelen orta paleolitik insanlarına (*homo neanderthal*) ve üst paleolitik insanlarına (*Homo sapiens*) öncülük etmişlerdir. Gerek *Homo neanderthaller* ve gerekse *Homo sapiensler* alt paleolitik insanların taş seçme ve taşı işleme tekniklerine sadık kalmışlar ve yalnızca teknolojide gelişmeler göstermişlerdir ve aletlerini daha çeşitli tiplere çevirmişlerdir. Demek oluyor ki, alt paleolitik kendisinden sonra gelen kültürlerle genel çizgiler ve formlar bakımından öncülük etmiş ve klasik bir şekil yaratmıştır.

Alt Paleolitiğin geliştiği jeolojik çerçeve ve bu devre giren kültürler birçok araştırmacı tarafından uzun uzun incelenmiş ve bu devrin kapsamı içinde Avrupa, Afrika ve Asya'da pek

çok kültür tipleri saptanmıştır. Avrupa'da saptanan alt paleolitik kültürlerinin bir kısmı henüz tartışmalı bir durumdadır.

Alt Paleolitik, kültürlerinin genel çizgileriyle farklı evrelere ayrılmaktadır. Bu evrelerin ya da kültürlerin ayrımında temel unsur yukarıda sözünü ettiğimiz iki ana teknolojik tip, yani yonga ve iki yüzeyli alettir. Buna göre alt paleolitik kültürler yonga içeren ve iki yüzeyli alet içeren kültürler olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategorileri temel alarak, alt paleolitiği oluşturan kültürleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.